

Višje sodišče v Ljubljani
Civilni oddelek

VSL Sklep I Cp 476/2017
ECLI:SI:VSLJ:2018:I.CP.476.2017.1

Evidenčna številka: VSL00013131
Datum odločbe: 23.05.2018
Senat, sodnik posameznik: Alenka Kopal Velkavrh (preds.), Dušan Barič (poroč.), Bojan Breznik
Področje: OBLIGACIJSKO PRAVO - POGODBENO PRAVO - PRAVO EVROPSKE UNIJE - VARSTVO POTROŠNIKOV
Institut: ničnost kreditne pogodbe - nepošteni pogoji v potrošniških pogodbah - znatno neravnotežje v pogodbenih pravicah in obveznostih strank - kredit v CHF - valutno tveganje - pojasnilna dolžnost - pojasnilna dolžnost banke - Direktiva Sveta 93/13/EGS - potrošniška hipotekarna kreditna pogodba - obseg pojasnilne dolžnosti - vsebina pojasnilne dolžnosti - varstvo potrošnikov - kršitev pojasnilne dolžnosti - načelo vestnosti in poštenja

Jedro

Ključno vprašanje za presojo slabovernosti in znatnega neravnotežja v prevzetih tveganjih ni, ali je toženka lahko predvidela natančno gibanje tečaja, temveč, ali je lahko predvidela, da se tveganje, ki ga je prevzela tožnica, dolgoročno ne bo realiziralo v tožničino korist, da je torej verjetnost negativnega gibanja tečaja za tožnico pomembno večja kot verjetnost pozitivnega gibanja tečaja. Odgovoriti bo treba na trditev tožnice, da je breme kreditojemalca večje, če pride do zanj negativne spremembe tečaja že v zgodnji fazi izvajanja pogodbe, in v primeru njene resničnosti posebno pozornost nameniti predvidevanjem, ki so veljala za zgodnejše faze obdobja odplačevanja. Pri presoji predvidljivosti tečajnih sprememb bo treba upoštevati vzroke za spremembo tečajev v času po sklenitvi pogodbe ter analitično oceniti dopise Banke Slovenije in morebitne druge informacije, s katerimi je razpolagala toženka.

Izrek

I. Pritožbama zoper sodbo ter popravni in dopolnilni sklep se ugodi, sodba in sklep se razveljavita ter se zadeva vrne sodišču prve stopnje v novo sojenje.

II. Odločitev o stroških pritožbenega postopka se pridrži za končno odločbo.

Obrazložitev

1. Sodišče prve stopnje (prvo sodišče) je z izpodbijano sodbo zavrnilo tožbeni zahtevek za ugotovitev ničnosti pogodbe o potrošniškem hipotekarnem kreditu z dne 22. 8. 2008 s sporazumom o zavarovanju denarne terjatve po 142. členu Stvarnopravnega zakonika ter za ugotovitev neveljavnosti vknjižbe hipoteke pri nepremičninah tožnice, vknjižene na podlagi navedenega notarskega zapisa. Posledično je zavrnilo tudi zahtevek, da je tožnica dolžna plačati toženi stranki 87.214,30 EUR. Zavrnilo je tudi podredni zahtevek za razvezo pogodbe o potrošniškem hipotekarnem kreditu in sporazuma o zavarovanju denarne terjatve, da tožnica plača toženki 87.214,30 EUR in da je toženka dolžna tožnici izstaviti zemljiškoknjžno listino za izbris vknjižene hipoteke pri tožničinih nepremičninah. Odločilo je še (v zvezi s popravnim in dopolnilnim sklepom), da je tožnica dolžna povrniti toženki pravdne stroške v znesku 7.216,34 EUR.

2. Zoper navedeni odločbi vlaga tožnica pritožbi, v katerih uveljavlja vse pritožbene razloge iz 338. člena ZPP. Navaja, da osrednje vprašanje te pravde ni povezano samo s pojasnilno obveznostjo toženke glede izpostavljenosti tožnice valutnemu tveganju. Konkretno delovanje mehanizma konverzije tuje valute in s tem izpostavljenost tožnice valutnemu tveganju je nujno povezano z drugimi pogodbenimi pogoji, kar predstavlja osnovo, ki omogoča, da lahko tožnica oceni ekonomske posledice, ki izhajajo zanj iz sklenjenega posla. Ti drugi pogodbeni pogoji morajo biti natančni in razumljivi. V danem primeru ti pogoji za povprečnega potrošnika niso razumljivi. Značilnost sklenjene kreditne pogodbe je, da se v prvih letih odplačujejo višji zneski obresti in le malo na račun "razdolžnine". Gre za izrazito dolg rok vračila kredita v 360 mesečnih anuitetah. Konstrukcija kreditne pogodbe pomeni, da kreditojemalec kljub rednemu odplačevanju kredita utрпи znatne negativne učinke valutnega tveganja že ob sorazmerno majhnem in tudi počasnem, le nekaj odstotnem padcu vrednosti EUR na letni ravni. Tveganje je prisotno ves čas trajanja kreditnega razmerja, v danem primeru za 30 let. Možnost izgube je v teh

primerih kvantitativno neomejena. Spremembe tečaja EUR/CHF niso bile neposredno vezane na delovanje finančnih trgov in domačo inflacijo, saj je bila krepitev tečaja CHF v začetku leta 2015 predvsem pogojena z enostranskimi ukrepi švicarske nacionalne banke. Valutna klavzula v danem primeru ni služila svojemu zakonskemu namenu. Tveganja za kreditojemalce so bila v tovrstnih primerih kreditov izjemna, nepredvidljiva in neobvladljiva. Šlo je za tako imenovano prikrito obrestovanje. Tvegana narava pogodbenega razmerja se kaže skozi položaj tožnice, ki je kot kreditojemalka objektivno gledano stavila, da ne bo prišlo do negativnega gibanja tečaja v škodo EUR, kar pa se je v času nastanka spornega posla povsem jasno napovedovalo, kot je navedeno v pisnih poročilih Banke Slovenije poslovnim bankam. To je bilo tožnici zamolčano. Tožnica ni mogla doseči pozitivnega učinka na račun nižjih obresti, ampak le izgubo na račun tečajnih razlik. Za toženo stranko je bila tveganost kreditnega posla le navidezna. Takšen posel je nemoralen. Banke v takšnih poslih niso prevzele nobenih realnih tveganj. Opozarja na poročilo Banke Slovenije iz junija 2005. Z vidika pojasnilne dolžnosti toženke bi moralo prvo sodišče natančno dokazno oceniti tudi vsebino brošure tožene stranke "Pasti zadolževanja v švicarskih frankih". Ta brošura se nanaša predvsem na podjetja, ki izvažajo v tujino, s kreditiranjem potrošnikov pa nima nič skupnega. Vsebina drugega odstavka 5. člena kreditne pogodbe je neustrezna. Presoja prvega sodišča je v tem segmentu izostala. Prvo sodišče zmotno ugotavlja, da je bilo z besedilom drugega odstavka 5. člena kreditne pogodbe zadoščeno zahtevam ZPotK. Pogodba je bila tipsko oblikovana, saj je tožnica lahko vplivala le na znesek kredita in ročnost, na druge sestavine pogodbene vsebine pa ne. Izpolnjena sta oba pogoja za obstoj odušitva. Pojasnilni dolžnosti toženke bi bilo zadoščeno samo v primeru, če bi bili kreditojemalci seznanjeni, da so tveganja povsem neomejena s kvantitativnega vidika in da je tudi verjetno, da se bodo ta tveganja realizirala glede na dejstvo tedanje velike volatilnosti CHF, da je za komitente bank izpostavljenost tečajnemu tveganju zelo velika, še zlasti ob relativno nizkih ravneh CHF, in da je bilo glede na tečaj terminkskih pogodb v prihodnje pričakovati apreciacijo, kot je poslovne banke opozarjala Banka Slovenije. Kreditojemalci bi morali biti seznanjeni, da je bila stopnja rizika izredno visoka na dolgi rok, predloženi bi jim morali biti reprezentativni izračuni oziroma simulacije gibanja mesečnih obrokov glede na več različnih variant mogočih premikov deviznega tečaja (od pričakovanega do katastrofičnega), da bi razumeli, kako sprememba tečaja v povezavi z drugimi pogoji kredita lahko vpliva na ekonomske posledice iz posameznega posla. Če bi bilo to tako predstavljeno, se nihče ne bi odločil za takšen dolgoročni kredit, s katerim bi prevzel neomejeno tveganje. Banke so ravnale nemoralno, ker o tem niso seznanjale laičnih kreditojemalcev. Opozorilo toženke na valutno tveganje je bilo zelo pomanjkljivo. Interpretacija pisnih dokazov prvega sodišča je nelogična. Opozorilo Banke Slovenije iz leta 2005 vsebuje izrecen zapis, da je za komitente bank izpostavljenost tečajnemu tveganju zelo velika, še zlasti glede na pričakovano apreciacijo CHF. Prvo sodišče je dalo v 19. točki obrazložitev napačne poudarke posameznim delom poročila Banke Slovenije. Očitno nesorazmerje med pogodbenimi obveznostmi je obstajalo že ob sami sklenitvi kreditne pogodbe. Pred sklenitvijo pogodbe je tečaj CHF skozi daljše obdobje znatno naraščal. Prvo sodišče je vzelo v poštev zgolj gibanje tečajev za obdobje od leta 2001 do leta 2008, ni pa se izjavilo o navedbah in dokazih tožnice, ki so se nanašali na gibanje tečajev v daljšem obdobju pred sklenitvijo pogodbe in izkazujejo drastično dolgoročno naraščanje tečaja CHF v razmerju do EUR. O tem gibanju tečajev toženka ni poučila tožnice. Prvo sodišče bi moralo zaslišati vse predlagane priče tožnice v zvezi z dejstvom, kaj so svetovalci toženke svetovali posameznim kreditojemalcem ob sklepanju kreditnih pogodb. Praksa toženke z vidika procesnega položaja tožnice ni ugotovljiva na drug način. Opustitev izvedbe teh dokazov, ki bi potrdili poslovno politiko toženke, ki je kredite v CHF svetovala kot ugodne in varne, pomeni ustvarjanje procesnega neravnotežja na škodo tožnice. Še posebej to velja v situaciji, ko je prvo sodišče sprejelo dokazno oceno, da ne verjame tožnici, da ji je kredit toženka svetovala kot ugoden in varen ter da verjame pričam toženke. Vsebinske dokazne presoje prvo sodišče ni opravilo niti glede bistvenega dela izjave in pričanja priče D. K. Izpovedal je, da so bile stranke o možnosti spremembe tečaja opozorjene abstraktno, ustno, simulacij ni bilo, da je ves riziko prevzela tožnica in da ni pričakoval takšnega ekstremnega dogajanja glede tveganj. Konverzija po nastanku izgub zaradi spremembe tečaja ni bila več smiselna in tudi sam v letu 2012 ni več razmišljal o konverziji po nastanku tečajnih sprememb. Sama zahteva za spremembo valute, ko je že prišlo do spremembe tečaja, bi bila brez pomena, ker bi tožnico tedaj že bremenile nastale tečajne razlike. D. K. je izpovedal, da o realnosti in predvidljivosti scenarijev možnih izgub zaradi tečajnih razlik ni bilo govora konkretno, ampak bolj abstraktno. Potrdil je, da v njegovo delo sodi tudi svetovanje stranki, kar potrjuje navedbe tožnice in sodno prakso o obstoju svetovalnega razmerja. Povedal je, da se tudi sam ne bi odločil za takšen kredit, če bi konkretno vedel, kaj se lahko zgodi. Zato tudi sam kot strokovnjak ni bil sposoben identificirati rizika takšnega kredita, ki ga tudi sam ni razumel povsem natančno. Potrdil je tudi, da toženka ni upoštevala priporočil Banke Slovenije, da je treba strankam najprej ponuditi kredite v EUR, saj o tem, da bi se to izvajalo, ni vedel ničesar. O teh okoliščinah, ki so bistvenega pomena, prvo sodišče ni zavzelo stališča. V danem primeru je šlo za drastičen padec EUR predvsem v letu 2015, ki je povzročil izjemen negativen učinek za tožnico. Ta porast tečaja CHF ni posledica normalnega cikličnega gibanja v gospodarstvu, s katerim lahko pogodbene stranke normalno računajo. Zadeva zakoncev L. ni neposredno uporabna za to zadevo. Kot novo dejstvo navaja informacijo o obstoju pisma Banke Slovenije z dne 18. 10. 2011, s katerim so bile določene banke opozorjene na nepravilnosti pri odobravanju kreditov fizičnim osebam v smislu neustreznega opozarjanja na tveganja, ki so vezana na kredite v CHF. Predlaga, da se to pismo pridobi preko Banke Slovenije ali preko tožene stranke.

3. Toženka v odgovoru na pritožbi predlaga njuno zavrnitev.

4. Pritožbi zoper sodbo ter popravni in dopolnilni sklep sta utemeljeni.

5. Tožnica je 22. 8. 2008 sklenila s toženko pogodbo o potrošniškem hipotekarnem kreditu, po kateri je tožnica pridobila kredit v znesku 230.000 CHF. Kredit je bil tožnici v skladu s pogodbo izplačan v EUR. Tožnica se je zavezala vrniti kredit v 360 mesečnih anuitetah. Prva anuiteta je zapadla v plačilo 1. 10. 2008, zadnja pa zapade 1. 9. 2038. Dogovorjena obrestna mera za kredit je ob sklenitvi pogodbe 22. 8. 2008 znašala 4,782%, sestavljena pa je bila iz povprečja 3 in 12 mesečnega

Libor-ja in pribitka v višini 1,8%. Dogovorjeno je bilo tudi, da se višina obrestne mere prilagodi glede na povprečje Libor-ja vsake tri mesece, začenši s 1. januarjem v letu. Po sklenitvi pogodbe je prišlo v naslednjih letih do občutnega povečanja vrednosti CHF napram vrednosti EUR, kar je povzročilo povečanje tožničnih kreditnih obremenitev, ker je morala tožnica za plačevanje mesečnih anuitet, določenih v CHF, porabljeti večje količine EUR kot prej. Za zavarovanje obveznosti tožnice po tej pogodbi je bila ustanovljena hipoteka na tožničnih nepremičninah.

6. Prvo sodišče je pravilno ugotovilo, da sporna pogodba ni oderuška. Tožnica ni dokazala, da bi bilo med dajatvami pogodbenih strank očitno nesorazmerje ob sklenitvi pogodbe ter da bi toženka izkoristila tožnično stisko, težko premoženjsko stanje, neizkušenost, lahkomišelnost ali odvisnost. Pritožbene navedbe v tem delu večinoma merijo na vprašanje tožnikine pojasnilne dolžnosti, kar je obravnavano v nadaljevanju. V obravnavanem primeru je šlo za kredit v tuji valuti. Sklenitev takšne pogodbe predstavlja tveganje za kreditojemalca, ki prejema dohodke v drugi (domači) valuti. Prevzem takšnega tveganja v zameno za ugodnejšo obrestno mero ni nedopusten, čeprav bi bilo tveganje za kreditojemalca (potrošnika) precejšnje in neobvladljivo. Bistveno je, da je takšno tveganje prevzeto na podlagi poštenih in odprtih pogajanj ter da je posledica odločitve dobro informiranega potrošnika. Prvo sodišče je tudi pravilno ugotovilo, da ima sporna pogodba dopustno pravno podlago.

7. Srž pritožbenih navedb je v očitku toženki, da tožnice kljub toženkinemu vedenju, da se bo tečaj CHF/EUR spreminjal v njeno škodo, ni obvestila o visokem tveganju, ki ga je prevzela s sklenjeno pogodbo, kar se sedaj kaže v nesorazmernih premoženjskih izgubah na tožnični strani in velikih dobičkih na strani toženke. Vsebinsko je te navedbe mogoče strniti v očitek o kršitvi tožnikine pojasnilne dolžnosti in nepošteni pogodbeni vsebini.

8. Po 22. členu ZVPot morajo biti pogodbeni pogoji jasni in razumljivi. Kriteriji za presojo (ne)poštenosti pogodbenih pogojev so urejeni v 24. členu ZVPot. Navedeni določbi predstavljata implementacijo Direktive Sveta 93/13/EGS (Direktiva 93/13) v domači pravni red, zato je treba pri njuni razlagi upoštevati tudi njene določbe. V skladu s 1. točko 3. člena Direktive 93/13 za nedovoljenega tako velja pogodbeni pogoj, o katerem se stranki nista dogovorili posamično, če v nasprotju z zahtevo dobre vere v škodo potrošnika povzroči znatno neravnotežje v pogodbenih pravicah in obveznostih strank. Iz presoje poštenosti pogojev sta izvzeta glavni predmet pogodbe, kakor tudi presoja ustreznosti med ceno in plačilom za izmenjane storitve in blago, vendar le, če sta zapisana v jasnem in razumljivem jeziku (2. točka 4. člena Direktive 93/13).

9. Dogovor o valuti vračila je glavni predmet pogodbe, saj gre za bistveni del pogodbenega razmerja. Takšno stališče je zavzelo tudi Sodišče EU (SEU) v sodbi C-186/16 (zadeva Andriuciu). Kot takšen je lahko podvržen presoji poštenosti le, če ni bilo zadoščeno zahtevi po njegovi jasnosti in razumljivosti. Slednja pa je izpolnjena le, če je toženka izpolnila svojo pojasnilno dolžnost.

10. Pojasnilna dolžnost banke v razmerju do stranke izhaja že iz splošne informacijske obveznosti, ki v predpogodbeni fazi zavezuje vse poslovne subjekte ter izvira iz načela vestnosti in poštenja. To načelo od banke, ki na trgu profesionalno opravlja storitve na finančnem področju, zahteva, da z nasprotno stranko deli informacije, ki so pomembne za sklenitev posla, vključno s tveganji, ki jih prinaša. Informacije morajo biti resnične in popolne, da se stranka lahko nanje upravičeno zanese. Dolžnost zagotavljanja informacij se dopolnjuje s prepovedjo posredovanja neresničnih ali zavajajočih informacij in je podana ne glede na (ne)izražen interes stranke (sklep VS RS II Ips 201/2017). Banka se svoje pojasnilne dolžnosti ne more razbremeniti z ugovorom, da stranka ni vprašala ali drugače izrazila interesa za pridobitev relevantnih informacij (Rozman, Odškodninska odgovornost banke za kršitev pojasnilne dolžnosti, Podjetje in delo, št. 3-4/2016).

11. V času sklenitve kreditne pogodbe veljavni ZpotK je določal, da mora pri kreditnih pogodbah v tuji valuti oziroma z valutno klavzulo pisna pogodba v enostavnem in razumljivem besedilu določati navedbo tuje valute in vrsto tečaja, po katerem se izračunava vrednost v domači valuti, ter opozorilo, da se ob spremembi tečaja lahko spremenijo tudi predvideni zneski posameznih plačil (9. točka prvega odstavka 7. člena). ZPotK ni podrobneje določal pojasnilne dolžnosti. Določal je le splošno obveznost banke, da mora pred sklenitvijo pogodbe seznaniti potrošnika z vsemi pogoji kreditne pogodbe (prvi odstavek 6. člena ZPotK), ki morajo biti sestavljeni v enostavnem in razumljivem jeziku (prvi odstavek 7. člena tega zakona). Urejal je tudi obvezno vsebino oglasov in ponudb (5. člen tega zakona), ki so morali vsebovati učinkovito obrestno mero ter reprezentativen in razumljiv primer izračuna skupnih stroškov kredita. Poleg tega je bilo obvezno tudi opozorilo, da se učinkovita obrestna mera lahko spremeni, če se spremenijo podatki za njen izračun, sicer se oglaševanje in ponujanje kreditov šteje za zavajajoče in nasprotuje dobrim poslovnim običajem.

12. Pri ugotavljanju zahtevane vsebine pojasnilne dolžnosti je treba upoštevati tudi stališča, ki jih je glede zahteve po jasnem in razumljivem jeziku izreklo SEU, čigar razlaga evropskega prava zavezuje sodišča držav članic EU. V zadevi Andriuciu je tako poudarilo, da je zahtevo po jasnem in razumljivem oblikovanju pogodbenih pogojev treba razlagati široko in je ni mogoče zožati na njihovo formalno in slovnično razumljivost. Finančne ustanove morajo (z oziroma na vse okoliščine, ki so obstajale v času sklenitve pogodbe) posojilojemalcem posredovati informacije, ki morajo zadostovati za sprejetje poučenih in preudarnih odločitev. Ta zahteva pomeni, da potrošnik pogoj, na podlagi katerega je treba posojilo vrniti v isti tuji valuti, v kateri je bilo sklenjeno, razume tako formalno in slovnično, kot tudi glede njegovega dejanskega obsega, tako da je povprečni potrošnik, ki je normalno obveščen, razumno pozoren in preudaren, lahko ne le seznanjen z možnostjo zvišanja in znižanja vrednosti tuje valute, v kateri je bilo sklenjeno posojilo, temveč je tudi sposoben oceniti potencialno znatne ekonomske posledice takšnega pogoja za njegove finančne obveznosti. Ali je bil potrošnik pravilno obveščen o vseh

elementih, ki bi lahko vplivali na obseg njegove obveznosti, se presoja ob upoštevanju vseh okoliščin v posameznem primeru, ki vključujejo oglase in informacije, ki so bile potrošniku posredovane v okviru pogajanj.

13. Prvo sodišče je v zvezi s pojasnilno dolžnostjo toženke ugotovilo naslednje:

- pogodba vsebuje navedbo valute in vrsto tečaja, po katerem se izračunava vrednost v domači valuti (1. člen pogodbe),
- tožnica je v drugem odstavku 5. člena kreditne pogodbe potrdila, da je seznanjena s tveganjem, ki izhaja iz vsake morebitne spremembe tečaja *CHF* do *EUR* in lahko vpliva na njeno zmožnost vračanja tega kredita in da to tveganje v celoti prevzema,
- tožnica je na podlagi razgovorov s predstavnikom toženke D. K. 24. 7. 2008 pisno zaprosila za posojilo v višini 140.000,00 *EUR* in navedla, da želi plačevati obroke v *CHF*,
- kreditna pogodba je bila sklenjena 22. 8. 2008, po slabem mesecu dni, kar je bilo dovolj časa za premislek o vseh pogojih posojila,
- tožnica je predhodno vzela vsaj tri posojila, zato ni mogoče pritrčiti njeni trditvi o nezadostni izkušnosti, pri čemer sta bili posojili v letih 2002 in 2005 odobreni v *EUR*, zato uporaba valutne klavzule tožnici ni bila tuja,
- tožnica je s spornim kreditom poplačala vse predhodne obstoječe kredite,
- ni verjeti tožnici, da se je za posojilo v *CHF* odločila zato, ker ji je bilo rečeno, "da v *EUR* ni tako dobro, da je boljše vzeti v *CHF*, ker je možno dobiti več, da so nižje obresti in da se valuta ne bo bistveno spreminjala, ker je stabilna",
- tožnici je bilo poleg posojila v *CHF* ponujeno in predstavljeno tudi posojilo v *EUR*,
- delavci toženke niso bili posebej stimulirani za prodajo posojil v *CHF* in so strankam predstavljali obe možnosti posojil,
- kreditne pogodbe v *CHF* je toženka sklepala izključno na podlagi zahtev (povpraševanj) strank (ki so pogosto prihajale z izračuni drugih bank o pogojih kreditiranja v *CHF*), kar je bilo razumljivo, saj so bila takrat posojila v *CHF* v primerjavi s posojili v *EUR* bolj ugodna,
- tožnici je bilo pred sklenitvijo pogodbe na dovolj razumljiv način pojasnjeno valutno tveganje, upoštevajoč tožničine izkušnje s prejšnjimi posojili ter izpoved in izjavo priče D. K.,
- toženka je izpolnila svojo pojasnilno dolžnost,
- tudi če bi sodišče verjelo tožnici, da se je odločila za takšno posojilo po nasvetu toženkega referenta, ki mu je zaupala, zgolj zaupanje za odločitev o tako visokem posojilu in za takšno obdobje ne zadošča in ne predstavlja potrebne skrbnosti povprečno skrbnega potrošnika.

14. Tožnica utemeljeno graja neprepričljiv zaključek prvega sodišča, da je toženka izpolnila svojo pojasnilno dolžnost oziroma, da je od toženke prejela ustrezne in zadostne informacije za oceno, kakšne ekonomske posledice ima lahko zanj sklenitev takšne dolgoročne kreditne pogodbe v *CHF*.

15. Drugi odstavek 5. člena kreditne pogodbe je sicer jasen, vendar pa ne opredeljuje vsebine informacij, ki naj bi (so) bile dane tožnici pred sklenitvijo pogodbe. Iz te določbe sta razvidna le tveganje, ki ga nosi kreditojemalec (sprememba vrednosti *CHF* v razmerju do vrednosti *EUR*) in možna negativna posledica (vpliv na zmožnost vračanja kredita), kar pa potrošniku še ne omogoča ovrednotenja prevzetega tveganja. Vključitev navedenega besedila v pogodbo in seznanjenost tožnice z njegovo vsebino zato še ne predstavlja zadostne podlage za zaključek o izpolnitvi pojasnilne dolžnosti.

16. Tožnica je predlagala zaslišanje prič, ki bi izpovedale, kaj je tožena stranka svetovala posameznim kreditojemalcem ob sklepanju kreditnih pogodb. Tožnica je trdila, da praksa toženke glede svetovanja strankam ob sklepanju kreditnih pogodb za tožnico ni ugotovljiva na drug način, saj tožnica ne more ravnati drugače, kot da predlaga zaslišanje tistih posameznikov, za katere lahko le naključno izve, da so najemali kredite pri toženki. Prvo sodišče je zavrnilo dokaz z zaslišanjem preostalih prič tožnice, češ da je bilo dejansko stanje razjasnjeno z listinskimi dokazi. Pritožbena graja takšnega postopanja je utemeljena. Tožnici je bila s tem odvzeta možnost dokazovanja, kako je toženka ravnala v drugih podobnih primerih, kar bi lahko vplivalo na presojo, ali je toženka izpolnila pojasnilno dolžnost do tožnice. S tem je prvo sodišče storilo bistveno kršitev določb postopka po 8. točki drugega odstavka 339. člena ZPP.

17. Za izpolnitev pojasnilne dolžnosti ne zadošča, da toženka ni posebej poudarjala prednosti kredita v tuji valuti in da tožnice ni zavajala z zagotovitvijo o pričakovani stabilnosti tečaja. Toženka je namreč v okviru pojasnilne dolžnosti bila dolžna predočiti tožnici tudi slabosti tovrstne kreditne pogodbe ter tožnici razkriti informacije, s katerimi je razpolagala in bi lahko pomembno vplivale na obseg tožničine pogodbene obveznosti.

18. Pojasnilna dolžnost ob sklepanju pogodb v tuji valuti res ne obsega obveznosti pravilnega napovedovanja gibanja tečaja, vključuje pa dolžnost predstavitve možnosti (verjetnosti) znatnega padca vrednosti domače valute ter pojasnila, kako bi uresničitev te možnosti vplivala na obseg potrošnikovih pogodbenih obveznosti, tako na višino posamezne anuitete kot tudi na višino skupnega zneska, ki bo potreben za poplačilo kredita. To velja toliko bolj, ker je toženka kredite v tuji valuti sama ocenjevala za bolj tvegane in zato zahtevala višjo kreditno sposobnost, poleg tega pa je primerjava obrestnih mer in anuitet ob sklenitvi pogodbe vzbujala vtis, da je kredit v tuji valuti ugodnejši od kredita v domači valuti, zato je lahko pričakovala, da bo povprečni potrošnik, če ne bo primerno seznanjen z mogočimi negativnimi posledicami valutnega tveganja, izbral kredit v tuji valuti. Za izpolnitev pojasnilne dolžnosti ni bistveno, da toženka kreditni pogodbi v tuji valuti ni dajala prednosti.

19. Napačen je zaključek prvega sodišča, da je bilo tudi za toženko gibanje tečaja nepredvidljivo (v povezavi s tem, da naj bi toženka ne razpolagala z informacijami v zvezi s pričakovanim gibanjem tečaja, ki bi jih morala posredovati tožnici). Tožnica je trdila, da je Banka Slovenije poslovne banke na tveganje in zadolževanje v CHF opozarjala že v poročilu o finančni stabilnosti iz leta 2005, v katerem je bilo zapisano, da valutno tveganje za banke ne pomeni večjega tveganja, vendar pa je zaradi velike volatilnosti CHF mogoča realizacija tveganj pri komitentih ter da je za komitente izpostavljenost tečajnemu tveganju zelo velika, posebej ker je CHF na relativno nizkih ravneh in je pričakovati njegovo apreciacijo. Tožnica je tudi trdila, da je Banka Slovenije poslovnim bankam v juliju 2006 poslala dopis, da morajo komitente popolnoma in jasno (celovito) informirati o bančnih produktih, s poudarkom na vseh tveganjih, katerim se kreditorejmalci izpostavljajo z najemom posojil v tuji valuti, pri čemer mora banka v izbranih scenarijih predpostaviti gibanje tržnih spremenljivk tako v pozitivni kot tudi v negativni smeri (še posebej v primeru kreditov s tako dolgo ročnostjo, kot je bil tudi tožničin kredit). Tožnica se je sklicevala tudi na dopis Banke Slovenije z dne 19. 12. 2007, v katerem je slednja od bank zahtevala, da morajo komitentom najprej ponuditi produkt v EUR. Res je, da na podlagi teh pojasnil ni bilo mogoče napovedati točnega gibanja tečajev, vendar pa iz njih izhaja realno (če že ne pričakovano) tveganje, da pride do dviga vrednosti CHF v primerjavi z vrednostjo EUR in s tem vsaj verjetnost za potrošnika negativne spremembe tečaja. Prvo sodišče ni ugotovilo, ali je bilo to tožnici predočeno ter ji hkrati pojasnjeno, kako bi uresničitev tega tveganja vplivala na obseg njene pogodbene obveznosti. V tem pogledu prvo sodišče teh listin Banke Slovenije ni celovito ocenilo v smislu 8. člena ZPP. V tem sklopu brošura toženke "Pasti zadolževanja v CHF" (B20), ne da bi toženka pojasnilno dolžnost izpolnila konkretno do tožnice, glede na svojo vsebino ne more imeti relevantnega pomena za to pravdo, kot v pritožbi utemeljeno izpostavlja tožnica.

20. Prvo sodišče ni celovito ocenilo izpovedbe in pisne izjave priče D. K., ki je tudi izpovedal, da so bile stranke o možnosti spremembe tečaja opozorjene abstraktno, ustno, da simulacij ni bilo, da je bil produkt skonceptiran tako, da je ves riziko prevzela tožnica, da sam ni pričakoval takšnega ekstremnega dogajanja glede tveganj, da ni bilo izobraževanj na temo tveganj pri tovrstnih kreditih, da konverzija po nastanku izgub zaradi sprememb tečaja ni bila več smiselna in da tudi sam v letu 2012 ni več razmišljal o konverziji, ko je že prišlo do tečajnih sprememb. Povedal je tudi, da o realnosti in predvidljivosti scenarijev možnih izgub zaradi tečajnih razlik ni bilo govora konkretno ampak bolj abstraktno. Tudi sam se kot kreditorejmalec in uslužbenec toženke ni dovolj zavedal, kakšna je stopnja tveganja v zvezi s spremembami tečajev in ni nikoli pričakoval takšne rasti tečajev. Potrdil je še, da je v njegovo delo sodilo tudi svetovanje stranki, da bi bilo treba pripraviti simulacijo glede gibanja tečaja CHF, saj slika pove več kot tisoč besed in da se tudi sam ne bi odločil za takšen kredit, če bi konkretno videl, kaj se lahko zgodi. Pojasnil je tudi, da ni vedel za opozorilo Banke Slovenije, da bi morala banka najprej predstaviti svojo ponudbo v EUR. O teh bistvenih okoliščinah se prvo sodišče ni opredelilo, v nasprotju s pravili o dokazni oceni po 8. členu ZPP.

21. Ker je zaradi napačnih materialno pravnih stališč prvega sodišča dejansko stanje glede pojasnilne dolžnosti nepopolno ugotovljeno, je pritožbeno sodišče pritožbi ugodilo, sodbo razveljavilo in vrnilo zadevo prvemu sodišču v novo sojenje (355. člen ZPP). Razveljavitev odločitve o primarnem zahtevku je sama po sebi terjala tudi razveljavitev odločitve o podrednem zahtevku, s katerim tožnica zahteva razvezo kreditne pogodbe zaradi spremenjenih okoliščin. V ponovljenem postopku bo moralo prvo sodišče dopolniti dokazni postopek ter po celoviti dokazni oceni presoditi, ali je toženka izpolnila svojo pojasnilno dolžnost.

22. Če bo prvo sodišče ugotovilo, da toženka ni izpolnila pojasnilne dolžnosti, bo mogoče tudi presoditi nepoštenost glavnega predmeta pogodbe (prim. sklep II Ips 201/2017). V okviru te presoje bo treba ugotoviti, ali je toženka ob sklenitvi pogodbe ravnala dobroverno in ali v pogodbenih pravicah in obveznostih strank obstoji znatno neravnotežje. To presojo je treba opraviti glede na čas sklenitve pogodbe, pri čemer je treba upoštevati vse okoliščine, ki bi jih toženka lahko poznala ob sklenitvi pogodbe (vključno z gibanjem tečaja CHF v preteklih desetletjih, glede na tožničin dolgoročni kredit) in bi lahko vplivale na njeno poznejše izvajanje, saj pogoj lahko pomeni neravnotežje med strankama, ki se pokaže šele med izvajanjem pogodbe (54. točka obrazložitve v zadevi Andriciuc.).

23. Ključno vprašanje za presojo slabovernosti in znatnega neravnotežja v prevzetih tveganjih ni, ali je toženka lahko predvidela natančno gibanje tečaja, temveč, ali je lahko predvidela, da se tveganje, ki ga je prevzela tožnica, dolgoročno ne bo realiziralo v tožničino korist, da je torej verjetnost negativnega gibanja tečaja za tožnico pomembno večja kot verjetnost pozitivnega gibanja tečaja. Odgovoriti bo treba na trditev tožnice, da je breme kreditorejmalca večje, če pride do zanj negativne spremembe tečaja že v zgodnji fazi izvajanja pogodbe, in v primeru njene resničnosti posebno pozornost nameniti predvidevanjem, ki so veljala za zgodnejše faze obdobja odplačevanja. Pri presoji predvidljivosti tečajnih sprememb bo treba upoštevati vzroke za spremembo tečajev v času po sklenitvi pogodbe ter analitično oceniti dopise Banke Slovenije in morebitne druge informacije, s katerimi je razpolagala toženka.

24. Po presoji uravnoveženosti tveganj, ki sta jih prevzeli pogodbeni stranki, bo moralo prvo sodišče oceniti, kako sta se lahko pred temi tveganji zaščitili. Neutemeljena je tožnična trditev, da toženka s sklenitvijo kreditne pogodbe ni prevzela nobenega tveganja. Toženka posluje v Sloveniji, zato je bila tudi zanjo pomembna vrednost izpolnitve v EUR. Kot pomembna se utegnejo izkazati dejstva, da je bila toženka dolžna ravnati skladno s 155. členom ZBan-1, veljavnega v času sklenitve kreditne pogodbe, na podlagi katerega je bila dolžna izvajati ustrezne aktivnosti za obvladovanje valutnih tveganj, da si je s kratkoročnostjo kreditnih pogodb, na podlagi katerih si je zagotavljala CHF, zmanjšala tveganje, ter da je bilo vračilo kredita zavarovano s hipoteko, zaradi česar toženka ni bila izpostavljena kreditnemu tveganju oziroma je bilo to omejeno. Prav tako bo moralo prvo sodišče v okviru tega preizkusa oceniti pogodbeno določbo, s katero si je toženka za primer spremembe stopnje tveganja izborila pravico predlagati povišanje obrestne mere ali prehod na variabilno obrestno mero, če do dogovora o spremembi ne bi prišlo, pa odstopiti od pogodbe. Ugotoviti bo moralo, ali sta pravica do predčasnega poplačila kredita ter pravica zahtevati spremembo dogovorjene valute kredita v EUR in obrestnega indikatorja v EURIBOR tožnici zagotavljali primerljiv obseg zaščite pred valutnim tveganjem.

25. Države članice EU določijo, da nedovoljeni pogoji, uporabljeni v pogodbi, niso zavezujoči za potrošnika in da pogodba še naprej zavezuje obe stranki na podlagi teh pogojev, če je nadaljnji obstoj mogoč brez nedovoljenih pogojev (6. člen Direktive 93/13). V primeru nejasnosti pogodbenih pogojev ni predvidena sankcija ničnosti, temveč se nejasna določila razlagajo v korist potrošnika. Sankcija ničnosti pa je predpisana za pogoje, ki bi bili do potrošnika nepošteni (23. člen ZVPot). Zgolj ugotovitev, da je toženka kršila pojasnilno dolžnost, zato ne bo zadoščala za ugotovitev ničnosti celotne pogodbe. Ta bo mogoča šele ob ugotovitvi, da je valutna klavzula skladno z navedenimi izhodišči nejasna in nepoštena, hkrati pa obstoj pogodbe brez nje ni mogoč.

26. V zvezi z denarnim delom zahtevka bo moralo prvo sodišče presoditi, ali ima tožnica pravni interes za uveljavljanje zahtevka, s katerim sama sebi nalaga plačilo obveznosti. Tožnica za plačilo denarnega zneska toženki ne potrebuje sodne odločbe, saj lahko plačilo kadarkoli izvede prostovoljno.

27. Ker je bila sodba v zadevi Andriciuc izdana po izdaji izpodbijane sodbe, bo moralo prvo sodišče omogočiti strankama, da se izjavita glede v njej in v tem sklepu zavzetih materialnopравnih izhodišč, ter sodišču predložita morebitna dodatna dokazila.

28. Odločitev o stroških pritožbenega postopka je bila pridržana za končno odločbo (tretji odstavek 165. člena ZPP).

Zveza:

RS - Ustava, Zakoni, Sporazumi, Pogodbe

Obligacijski zakonik (2001) - OZ - člen 86

Zakon o potrošniških kreditih (2000) - ZPotK - člen 5, 6, 6/1, 7, 7/1, 7/1-9

Zakon o varstvu potrošnikov (1998) - ZVPot - člen 22, 23, 24

EU - Direktive, Uredbe, Sklepi / Odločbe, Sporazumi, Pravila

Direktiva Sveta 93/13/EGS z dne 5. aprila 1993 o nedovoljenih pogojih v potrošniških pogodbah - člen 3, 3/1, 4, 4/2, 6

Datum zadnje spremembe:03.12.2018